

ОКСАНА ДАВИДОВА

МИХАЙЛО ВЕРИКІВСЬКИЙ: ПОШУК ШЛЯХУ

Постать Михайла Івановича Вериківського є знаковою для української музичної культури. Композитор, педагог, диригент, громадський діяч та музичний критик – ось неповний перелік його багатогранної діяльності на ниві розбудови української національної культури у найбільш складний та внутрішньо суперечливий час, на зламі історико-політичних епох. Багатовекторна діяльність М. І. Вериківського в період становлення сучасної української музики відповідала тогочасним загальноісторичним принципам розвитку світового (зокрема, європейського) музичного процесу.

З перших кроків свідомого життя М. І. Вериківський відчув величезний потяг до музики і вже у зовсім юні роки почав інтенсивно її вивчати. І це не випадково, адже народився майбутній композитор у м. Кременці, славному своєю історією та самобутнім музичним фольклором. Народна пісня супроводжувала композитора все його життя і постійно була натхненником, джерелом і тим досконалим зразком високого мистецтва, який спонукав митця до все нових вершин у творчості. Перша спроба юного митця долучитися до професійного музичного мистецтва відбулася в дев'ятирічному віці, у початковій школі, коли йому довірили керувати учнівським хором. Розпочате він продовжить, навчаючись у Кременецькому комерційному училищі (1912–1914). Саме там він знайомиться з класичною школою оволодіння музичними знаннями, навчаючись у дуже цікавих, високопрофесійних педагогів-музикантів (Ф. Когоутек, А. Сафонові), водночас продовжує вивчення світової хорової спадщини в архієрейському хорі.

Вже тоді М. І. Вериківський розуміє, що музика – його життєве покликання, саме через неї він зможе повністю розкрити свою особистість. До цього періоду відносяться перші спроби юного митця в композиції: «Марш учнів Кременець-

кого комерційного училища» для оркестру народних інструментів, Елегія» для ф-но, Сім романсів на слова російський поетів (загублені). Сам перелік цих ще багато в чому учнівських спроб на шляху композиторської діяльності свідчить про те, що юний автор починає пошук свого мистецького шляху в найрізноманітніших жанрах, що згодом і буде однією з приметних рис творчості композитора.

По закінченні училища М. І. Вериківський розуміє, що музика повинна стати сенсом його життя, і що без професійної освіти йому не обійтися. Восени 1914 року він вступає до новоствореної Київської консерваторії до класу контрабаса Ф. Воячека. Київська консерваторія у цей період перебувала у фазі становлення, розбудови та формування власного музично-педагогічного стилю. Саме у 1914 році консерваторію очолив видатний композитор-педагог Р. М. Глієр, а викладачами були такі видатні діячі музичного мистецтва, як В. Пухальський, Г. Беклемішев, Б. Яворський та ін. Останній, видатний вчений-теоретик, згодом відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні професійної основи композиторської діяльності М. І. Вериківського.

На жаль, у 1915 році молодого митця забирають до армії (йшла Перша світова війна) і направляють до військового училища. Лише у 1918 році М. І. Вериківський поновлюється у Київській консерваторії, куди поступає у клас спеціальної теорії музики Б. Л. Яворського. Постать цього вченого є знаковою не тільки для формування М. І. Вериківського, а й для історії становлення української музичної культури загалом. Б. Яворський був учителем таких видатних постатей, як М. Леонтович, П. Козицький, Г. Верьовка, А. Альшванг, С. Протопопов, Є. Скрипчинська та багатьох інших. Лише перелік цих імен свідчить про те, наскільки видатною особистістю був Б. Яворський. Його новітні теоретичні дослідження були революційним явищем у процесі розбудови музично-теоретичної думки. Його «теорія ладового ритму», а згодом «теорія музичного мислення» була дуже вдалою спро-

бою систематизувати й досягнути процеси світового музичного мистецтва, зрозуміти й обґрунтувати закони розвитку та формування композиторської діяльності. Ще у 1906 році Б. Л. Яворський вивів теоретичну основу для дослідження історичних аспектів музикознавства, увів поняття слухового тяжіння як загальної першооснови музичного мистецтва, як бази для формування теоретичних засад музичного процесу.

Надзвичайно цікавими є основні положення теорії Б. Яворського, які прямо витікали з принципів єдності буття, світу, що відображаються художнім осмисленням. Історизм зміни епох у загальному процесі музичної розбудови він знаходив у зміні «психічних та психологічних принципів», що віддзеркалюють «схему суспільного процесу» у певний період. Його теорія протистояла спробам конструювати «неладову музику», підмінам закону ладового тяжіння на математичні, зорово-графічні, фізико-акустичні та інші засоби komponування музичних творів. Навіть у композиціях талановитих авторів, заснованих ніби на антиладовому принципі, він знаходив реально існуючі ладові закономірності.

Свої знахідки у галузі теоретично-історичного осмислення загальних світових процесів у розвитку музичної думки та творчості Б. Яворський концентрує у теоретичних роботах. У 1908 році виходить друком дослідження «Строение музыкальной речи». Саме у цій роботі він розвиває «теорію ладового ритму»; вперше лад розглядається як принцип організації музичного мислення, де музика постає як засіб спілкування між людьми.

Свої новаторські ідеї у галузі вивчення та досягнення світових музичних процесів Б. Яворський широко використовував у педагогічній діяльності. Він завжди вимагав від студентів самостійного творчого пошуку в царині теоретичної науки, що й сприяло розкриттю творчого потенціалу його таких різних і таких талановитих учнів.

Автор не випадково приділяє увагу постаті Б. Яворського у роботі, присвяченій початковому періоду творчого формування М. І. Вериківського. Саме завдяки осо-

близькій атмосфері, сповненій творчої розквітості й високого професіоналізму, і формувалася художня основа, індивідуальність, композиторський хист митця. Період з 1913 до 1922 року став вирішальним у становленні постаті М. І. Вериківського як композитора, педагога, музикознавця, громадського діяча. Саме навчання у Київській консерваторії розкрило творчі можливості художника, сформувало його світогляд, дало високопрофесійну освіту і вказало шлях його подальшого творчого становлення.

Одним з перших творів, написаних композитором під час навчання у консерваторії, стали 10 обробок українських народних пісень, що були видані окремою збіркою у 1920 р. Не випадково, що саме обробки народних пісень відкривають професійний доробок композитора. Народна музика буде невичерпним джерелом творчого натхнення художника протягом всього його життєвого шляху. Найяскравіші і найвагоміші твори у різних музичних жанрах будуть пов'язані з народним мистецтвом.

У період навчання в консерваторії (закінчив у 1923 році) основний напрямок творчих пошуків композитора спрямовано на хорову музику. Розмаїття жанрово-стильових засад хорової музики М. Вериківського вражає. Як зазначає музикознавець О. Торба, у хоровому доробку композитора можна виокремити шість груп: 1) крупні жанри; 2) хорові мініатюри або хорові п'єси; 3) обробки народних пісень; 4) духовна музика; 5) хорові сцени з опер; 6) дитяча музика¹. Таке жанрове розмаїття хорової музики досить органічно формується за двома стильовими напрямками: традиційним і новаторським. Формування хорового набутку композитора відбувалося в атмосфері бурхливих історико-суспільних потрясінь, на зламі художньо-естетичних уподобань, що, звичайно, позначилося на творах даного періоду. У період навчання в консерваторії та здобування професійної основи

¹ Торба О. Хорова творчість М. І. Вериківського в контексті національного стилутворення // Михайло Іванович Вериківський. Погляд з дев'яностих /Редактор-упорядник О. Торба/. – К., 1997. – 78 с. – С. 28.

композиторської діяльності, особливо у галузі хорової музики, М. Вериківський засвоює і творчо переосмислює здобутки у цьому виді музичного мистецтва класика української хорової музики М. Д. Леонтовича. У цей час окреслюються тематика хорів, жанрові та структурні особливості, характерні риси музичної мови композитора. Починається активна робота з художнім словом, найприскіпливіший відбір текстів для власних композицій. Лише перелік поетів, до творчості яких звертається М. Вериківський, вражає багатоманітністю та стильовим багатством: Т. Шевченко, В. Чумак, В. Самійленко, П. Тичина, Б. Грінченко та багато інших.

Саме в цей, ще практично учнівський період композиторської діяльності М. Вериківського, вражає його тонке відчуття слова в усіх його аспектах – від чисто вербального до глибин смислової символіки. Показовим щодо цього можна вважати один з перших хорових творів, написаних у роки навчання в консерваторії – «На майдані» на слова П. Тичини (1921, друга редакція – 1956). Полотно сповнене яскравою, драматичною, навіть театралізованою силою, яка підкреслюється сучасною колористичною і вишуканою гармонічною мовою. Дещо «традиційніше» виглядає хор на слова В. Самійленка «Згода – щастя, згода – воля» (1923), що характеризується славильною образністю.

Найвищим досягненням у галузі хорової музики даного періоду можна по праву вважати вокально-симфонічну поему «Дума про дівчину-бранку» (1923). Загальноісторична народна тема композиції потребувала і відповідного музичного втілення. Автор трансформує український музичний фольклор з позицій тогочасного, новаторського напрямку, де немає «прямих» виходів на українську народну мелодику, однак повно і глибоко розкривається національне світобачення, мислення, образність українського фольклору. Народно-епічні літературні витоки вокально-симфонічної поеми зумовлюють, зокрема, думи, які впливають на структурування досить оригінальної форми та сильну психоемоційну складову твору.

Паралельно з навчанням та композиторською діяльністю М. Вериківський починає свій шлях і як педагог. Вже у 1919 році він приймає активну участь у створенні Народної консерваторії, згодом викладає на педагогічних курсах ім. Б. Грінченка, а також веде курс сольфеджіо в Музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка. В цей період продовжує активну роботу по формуванню української хорової виконавської культури. У 1920 році М. Вериківський очолює Український національний хор, з честю замінивши на цій посаді видатного діяча світового хорового мистецтва О. Кошиця. В цей же час він активізує свою роботу з пропаганди хорового мистецтва і стає керівником хору-студії при товаристві ім. М. Леонтовича.

Саме в роки навчання у консерваторії розкривається і науковий потенціал композитора. Журнал «Музика» друкує цілий ряд його статей, присвячених сучасному хоровому мистецтву, музично-теоретичному вихованню, творчості тогочасних українських композиторів. М. Вериківський також активно працює у товаристві ім. М. Леонтовича.

Таким чином, період становлення творчої особистості видатного українського композитора педагога, музикознавця, громадського діяча М. І. Вериківського фактично збігається з часом розбудови Київської консерваторії і відображає багато особливостей, знаменних віх, яскравих здобутків, що супроводжували цей шлях. Подальша доля композитора нерозривно пов'язана з долею Київської консерваторії, де Михайло Іванович довгий час працював на факультеті хорового диригування, а згодом очолив кафедру хорового диригування, присвятивши весь свій талант та організаторські здібності вихованню нових поколінь діячів вітчизняної музичної культури.

Саме Київська консерваторія відіграла вирішальну роль у формуванні творчої постаті композитора, виховала, вишлекала, розкрила потаємні куточки його мистецької душі, подарувавши українській культурі одного з найяскравіших виразників національного художнього світобачення. Саме у стінах Київської консерваторії можна віднайти витоки

його професійної майстерності. Консерваторія стала «початком шляху», що визначив подальшу долю композитора М. І. Вериківського в українському мистецькому просторі.

Оксана Давидова. Михайло Вериківський: пошук шляху. Автор аналізує діяльність М. І. Вериківського в період його навчання в Київській консерваторії. В статті висвітлюється етап творчого формування композитора, аналізується композиторський доробок цих років, а також педагогічна, диригентська та громадська робота митця.

Ключові слова: Київська консерваторія, хоровий доробок, педагогічна діяльність М. Вериківського.

Оксана Давыдова. Михаил Вериковский: поиск пути. Автор анализирует деятельность М. И. Вериковского в период его обучения в Киевской консерватории. В статье высвечивается этап творческого формирования композитора, анализируются произведения этих лет, а также педагогическая, дирижерская и общественная работа художника.

Ключевые слова: Киевская консерватория, хоровое творчество, педагогическая деятельность М. Вериковского.

Oksana Davydova. Mykhaylo Verykivsky: Searching the Way. The author analyses M. Verykivsky's activity during his studying at Kyiv conservatory. His forming as a composer, his works of that period are analysed as well as M. Verykivsky's pedagogical, performing and public activity.

Key words: Kyiv conservatory, choral works, pedagogical activity of M. Verykivsky.